

כ"ז בתמוז תשס"ט
19 ביולי 2009
תיק מס' 69029, שבצפת

פסק ביניים

טענות וראיות

א. עובדות מוסכמות

התובע שכר מהנתבעת (חברת להשכרת רכב) רכב ביום 26.8.08. התובע חתם על חוזה שכירות רכב וקיבל את הרכב לרשותו. בלילה שבין הימים 27-28.08 פגע התובע, תוך כדי נסיעה, ברכב חונה. התובע הודיע לנתבעת על הפגיעה ונציג מטעמה הגיע לזירת האירוע יום אחרי התאונה. הנתבעת גבתה באמצעות חברת האשראי השתתפות עצמית מהתובע בסך \$750. בעל הרכב הניזק (להלן: צד ג') הגיש לתובע חוות דעת שמאית של נזקים בסך של 22,275 שקלים.

ב. טענות התובע ותביעותיו

התובע ביקש מהנתבעת להעביר את תביעת צד ג' לטיפול חברת הביטוח. הנתבעת לא עשתה זאת והתעלמה מפניותיו. הנתבע לא הכחיש את היותו אשם באירוע אך לדבריו חברת ההשכרה התחייבה להוציא לרכב פוליסת ביטוח צד ג'. התובע חשוף לתביעות חוזרות ונשנות של צד ג' כתוצאה מהפרת ההתחייבות לקיים כיסוי ביטוחי לרכב, אשר היה מעניק ייצוג משפטי והכרה בכיסוי הסיכון הכספי הגלום בתביעה.

תביעות התובע:

א. לחייב את הנתבעת להעביר את תביעת צד ג' לטיפול חברת הביטוח שביטחה את השימוש ברכב.
ב. לחילופין ובאם הנתבעת הפרה את התחייבותה ולא הוציאה פוליסת צד ג', אז יש לחייבה לשאת בכל החובות שהיו מוטלות על החברה המבטחת בפוליסת צד ג', לרבות החובה להתגונן בשם המזיק בפני תביעת צד ג', והחובה לשאת בכל הסכומים שייפסקו בתביעה זו.

סעיף 8 לתנאים הכלליים וגם סעיף 9 ב' בחוזה ההשכרה מלמדים על קיום כיסוי ביטוחי לנזקים של רכבי צד ג': "השוכר בלבד יישא בכל נזק שייגרם לצד שלישי ואשר איננו מכוסה בפוליסת הביטוח שהוצאה למכונית". ג. התובע טוען שאינו חייב לפצות את הנתבעת על נזקים שנגרמו לרכב עקב התאונה. לטענתו הדבר עולה במפורש מסעיף 6 בחוזה הנ"ל: "השוכר יהיה אחראי לכל נזק... שיגרמו למכונית ואשר לא יכוסה על ידי חברת הביטוח...." הכוונה לנזקים שנגרמו למכונית המושכרת. גרירת הרכב הפגוע הייתה אמורה להיות מכוסה על ידי הביטוח ולכן לא ניתן לחייב את התובע בסכום זה. בהתאם לסעיפים א-ג ובנוסף להם, התובע דורש בסיכום את הסכומים הבאים:

1. נזק לרכב צד ג' (לפי חו"ד שמאית שצורפה לכתב התביעה)	₪ 22,275
2. הוצאות משפט- 3500 ₪ + מע"מ	₪ 4040
3. אגרה לבית הדין	₪ 200
4. הוצאות נסיעה לדיון שהתקיים בצפת	₪ 200
סך הכל	₪ 26,715
פחות קיזוז שירותי כבאות- התובע מסכים לשלם	₪ 141
סך הכל	₪ 26,574

ג. טענות הנתבעת והתביעה שכנגד

א. לטענת הנתבעת, התאונה אירעה בשל רשלנותו הבלעדית של התובע שמגיעה לשיעור של 100% אשר התבטאה במעשים ומחדלים רבים: 1. לא שם ליבו למתרחש בכביש. 2. נהג באופן שאינו תואם את תנאי הדרך. 3. נהג ללא רמת ריכוז. 4. לא נקט אמצעי זהירות מספיקים ו/או לא נהג בשיקול דעת ובמיומנות תוך תשומת לב לתנאי הכביש והמכוניות הנוסעות בו. 5. לא נהג כפי שנהג סביר ומיומן וזהיר היה נוהג בנסיבות הענין. 6. התנהג באופן רשלני או מסוכן או פזיז. 7. לא עשה די או לא נקט באמצעי זהירות למניעת התאונה או לא עשה ככל יכולתו למניעתה. 8. נהג בקלות ראש או חוסר זהירות או חוסר אחריות. 9. סטה לכיוון הרכב המעורב באופן המפריע לתנועה ובצורה מסוכנת.

ב. התובע חתם על חוזה השכרה ובו רכש כיסוי עבור נזק ראשוני וביטוח גניבה בלבד וסירב לרכוש ביטוח תאונות אישיות וביטוח לנזק מינימלי וביטוח צד ג' וכן התחייב להשתתפות עצמית בסך \$750 דולר ארה"ב בתוספת מע"מ.

ג. יתרה מכך, ובהתאם לתנאים כלליים לחוזה ובמיוחד סעיפים 6, 9, וסעיף 26 התחייב התובע לשאת בכל נזק אשר ייגרם לרכב הנתבעת ורכב צד ג' וכל ההוצאות הכרוכות בכך.
ד. בעקבות התאונה וכתוצאת ישירה ממנה נגרמו לנתבעת הנזקים הבאים:

1. נזק ישיר לרכב הנתבעת בהתאם לחוות דעת שמאי	₪ 25,796
2. שכ"ט שמאי	₪ 924
3. השתתפות עצמית \$750 + מע"מ	₪ 3700
4. גרירה	₪ 1732
5. כבאות	₪ 141
סך הכל	₪ 32,293

דיון

נושאי הדיון:

- אדם המזיק ושוכר
- חוזה מיוחד
- האם סוכם עם השוכר שהרכב מבוטח - חוזה
- רכב שאינו מבוטח + חובת חברת ההשכרה לבטח - מנהג
- האם רשלנות של השוכר מחייבת אותו?
- ה. הוצאות משפט

א. אדם המזיק ושוכר

הלכה פסוקה במשנה: "אדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן" (ב"ק כו, א) וכך נפסק ברמב"ם (הלכות חובל ומזיק א, יא) ובשולחן ערוך (חושן משפט שעח, א).
באופן עקרוני, פגיעה ברכב אחר תוך כדי נהיגה וגרימת נזק לרכב בו נהג מחייבת את הנהג לשאת בכל ההוצאות של שני הרכבים מדין אדם המזיק.
בנוסף, דינו של השוכר הוא כשל שומר שכר, ועל כן, לכאורה מוטל על התובע חיוב נוסף, מדין שומר.

ב. חוזה מיוחד

קיימת אפשרות בה גורם אחר יקבל אחריות במקום האדם עצמו שעליו מוטל החיוב באופן ראשוני. כך מצאנו בשומרים שמדין תורה לכל שומר ישנה אחריות מסוימת ומוגדרת, לדוגמא, שומר חנם חייב רק בפשיעה ושואל חייב אפילו באונסין אבל אומרת המשנה (בבא מציעא צד):

מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם

וכן נפסק ברמב"ם (הלכות שכירות ב, ט) ובשולחן ערוך (ח"מ רצא, יז). בשולחן ערוך (ח"מ שה, ד) פסק: קבל עליו שומר שכר להתחייב אף באונסים, או שהתנה ליפטר מגנבה ואבידה ומשבועה, הכל לפי תנאו. והוסיף הרמ"א שם:

אמר סתם: על מנת שלא אתחייב באחריותו, פטור אפילו מפשיעה (מרדכי ס"פ האומנים)

לפי דבריו עולה שקיימת אפשרות להתנות ששומר יפטר אפילו מפשיעה.

בספר "קצות החושן" (עב, יד) דן בשאלה האם תנאי: "על מנת שלא אתחייב באחריותו" כולל גם נזק בידיים. קצות החושן מביא את דברי ה"תומים" הסובר שתנאי זה פוטר את השומר אפילו מנזק בידיים. קצות החושן חולק עליו וסובר שמזיק בידיים אינו קשור לדיני אחריות וברור שיתחייב.

במקרה של חוזה הפוטר במפורש את המזיק מאחריות ומטיל את האחריות לתשלום גם על נזק בידיים על גורם אחר, נראה שגם קצות החושן יודה שאותו גורם יתחייב לשלם את מלוא הנזק.

במקרה הנדון לא היה סיכום כזה, אולם, התובע טוען כי היה ביטוח מקיף וצד ג' לרכב, וקיומו של ביטוח כזה פוטר אותו מלשלם הן לצד ג' והן לחברת הביטוח.

ג. האם תשלום על ידי חברת ביטוח פוטר את מזיק מלשלם?

ראשית, נבדוק את הנחת היסוד של התובע שקיומו של ביטוח פוטר אותו מלשלם לניזוקים.

בספר "אור שמח" (על הרמב"ם הלכות שכירות פ"ז) מובאת שאלה בנושא זה: אדם שכר בית מחבירו והתנה עמו, שהשוכר מקבל עליו אחריות דליקה. בנוסף, בעל הבית ביטח את ביתו בחברת ביטוח. בסופו של דבר, הבית נשרף ובעל הבית קיבל פיצוי מחברת הביטוח, האם גם השוכר צריך לשלם לבעל הבית? ה"אור שמח" מאריך בעניין ומגיע למסקנה שהשוכר חייב לשלם.

בשו"ת הרי בשמים (מהדו"ת סימן רמ"ה) הביא שאלה דומה, ומצא ראייה מגמרא (בבא קמא קטז) שגם לאחר גבייה מחברת הביטוח, הניזק רשאי לתבוע את המזיק. אחר כך דוחה את הראייה, ובכל אופן מגיע למסקנה שהמזיק פטור.

נראה שלהלכה לא ניתן להוציא מהשומר את דמי הנזק כשחברת הביטוח משלמת את מלוא הנזק. אם לא תשלם את מלוא הנזק ברור שיצטרך לפרוע את ההפרש. בימינו, שאלה זו איננה מעשית, כיוון שבכל חוזי הביטוח יש "סעיף תחלוף", הקובע שאם חברת הביטוח שילמה למבוטח, בתמורה לתשלום זה היא זוכה, בזכות לתבוע את המזיק על הסכומים אותם שילמה. אשר על כן אם אכן תשלם חברת הביטוח יהיה התובע פטור ביחס לצד ג'. השאלה בנדון דידן היא האם ויתר התובע על ביטוח לרכב.

ד. מהחובה עולה שהרכב מבוטח בביטוח צד ג' ובביטוח מקיף

לטענת הנתבעת, שאלת הביטוח עלתה במפורש, והנתבע סירב לרכוש ביטוח. לעומת זאת, התובע טוען שברור היה שיש ביטוח. במקרה כזה, אין לבית הדין אלא ללכת אחר לשון החובה שנעשה בין הצדדים. מתוך עיון בחוזה שכירות הרכב עולה בבירור כי לרכב יש ביטוח מקיף שיופעל במקרה של תאונה, כפי שכתוב בסעיף 6:

השוכר אחראי כלפי ר"ר (חברת ההשכרה) לכל נזק, הפסד או אובדן, שיגרמו למכונית או ו/או לר"ר, במישרין או בעקיפין, בגין המכונית במשך תקופת השכירות ואשר לא יכוסה על ידי חברת הביטוח מאיזו סיבה שהיא.

אמנם, נכתב שאם חברת הביטוח לא תפצה במלוא הנזק, יחויב השוכר להשלים את הנזק. כך עולה גם מה"תנאי השכרה כלליים" שנזכרים בעמוד הראשון לחוזה. בסעיפים 7 ו-8 שם נזכר כי:

7. כל נזק במרכב התחתון יחוייב בתשלום תיקון כל הנזק.

8. לחב' ר"ר אין כיסוי או ביטוח על גניבת חפצים מתוך הרכב, ולפיכך מסירה כל אחריות במקרה של פריצה לרכב.

מניסוח זה עולה, שרק תחומים אלו אינם מבוטחים, וכל תחום אחר מבוטח. אשר על כן, באופן בסיסי אין מקום לתביעה של הנתבעת כנגד התובע לפיצוי על הנזק שנגרם לרכב של הנתבעת, שכן דומה הדבר לשומר המתנה במפורש שלא יתחייב בנזק.

כמו כן עולה מהחובה שיש לרכב גם ביטוח צד ג', כפי שכתוב בסעיף 9(ב):

השוכר בלבד ישא בכל נזק שיגרם לצד שלישי ואשר איננו מכוסה בפוליסת הביטוח שהוצאה למכונית. כלומר, הוצאה למכונית פוליסת ביטוח צד ג', ומה שאינו מכוסה על ידי הפוליסה יוטל על השוכר. נמצא שדמי השכירות מהווים תמורה גם עבור אחריות הנתבעת לנזקי צד ג'. אמנם נכתב (סעיף 14ג) שהשוכר חייב לשלם –

...תשלום עבור כיסוי נזק ראשוני בסכום שיהיה נהוג אצל ר"ר במועד חתימת הסכם זה – אם השכור לא קנה ביטוח זה.

במקרה זה, הנתבעת אכן גבתה מן התובע את דמי ההשתתפות העצמית בסך \$750. כיון שסוכם בחוזה שלרכב יש ביטוח מקיף וצד ג', ואחריות השוכר היא על נזקים שלא יכוסו על ידי הביטוח, הרי זה כאילו נכתב בחוזה במפורש שהשוכר פטור מתשלום עבור נזקים שיכוסו על ידי הביטוח – הן נזקים לרכב השכור והן נזק לצד ג' אותו תשלם חברת הביטוח. ומכאן, שעל הנתבעת להפעיל את הביטוח שלה, ולשלם עבור תביעות צד ג' שהוגשו כנגד התובע. אם החברה המשכירה לא רכשה ביטוח כזה, הרי היא אחראית – גם כלפי השוכר – כאילו ביטחה את השוכר בעצמה.

ה. המנהג לבטח את רכב שכור

אילו ידע השוכר שאין ביטוח לרכב הרי שברור היה שקיבל על עצמו אחריות לכל נזק שייגרם כשומר שכר, וכן יהיה חייב בתשלום הנזקים שגרם לרכב של צד ג'. אולם, ללא הבהרה מפורשת של חברת ההשכרה (שכאמור, לא הוכחה) יכול השוכר לומר שסמך על המנהג לבטח רכב שכור. כך עולה מתשובת הרב וייס, בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג, סימן קכו) שם הביא את דברי השואל:

ושוב כתב הרב הנ"ל, לדון מטעם כיון דמסתמא כל מי שתופס מכונה (=מכונית) לנסוע בה מובטח אצל חברת אחריות, וא"כ יש לומר דכל מי ששואל מכונה מחבירו אדעתא דהכי שאל ממנו, שאם יארע לו איזה תקלה, החברת אחריות (=חברת ביטוח) משלמת הנזק, ולא עלתה על דעתו, שיהיה הוא חייב בתשלומי נזקו, ועל המשאיל היה להתנות עמו, שיהיה השואל חייב באחריות הנזק, או דלמא סתמא כל שואל חייב באונסין, ועליו להתנות לפטור עכת"ד.

כלומר, האם בגלל שמקובל לבטח רכב בביטוח צד ג', הרי שמי ששאל רכב סמך על כך והוא פטור מתשלום גם אם התברר שאין ביטוח לרכב. על כך משיב ה"מנחת יצחק":

אם כן מנהג המדינה, שבכהאי גוונא אין מבקשים מהשואל לשלם, כי החברת האחריות משלמת הנזק, אז "ל בזה כמ"ש בתשובת חות יאיר (סי' ק"ו), לענין שפחה ששברה כלי, דעכ"פ דין השפחה כשומר שכר לחייב בגניבה, ושבירת כלי ע"י תקלה, אם לא שנשבר מחמת מלאכה, רק ע"פ המנהג, רוב נשים אינן מקפידות על דבר קטן... אם לא נמצא מקפידות, רק אחת ושתיים בעיר, נראה דבטלה דעתן אצל כל אדם... והמקור לזה היא בשכירות פועלים, דהכל כמנהג המדינה (עי' חר"מ סי' של"א), וע"כ אם יש לברר שכן מנהג המדינה של רובא דרובא, שאין מקפידים בזה לבקש אחריות אונסים בכה"ג, נראה לענ"ד לדון כן עפ"ד קרוב לד"ת.

כלומר, מסקנתו היא שאם על פי מנהג המדינה לא מבקשים מהשומר לשלם, המנהג קובע והשומר פטור. כך גם במקרה של נזק בידיים, אם המנהג הוא שהמזיק פטור – כך גם הדין. על פי חוקי המדינה המוכרים גם על ידי ההלכה כ"מנהג המדינה" חברת השכרה חייבת לבטח את רכביה בביטוח צד ג'. התנאי למתן רישיון לחברת השכרת רכב, מופיע בצו הפיקוח על מצרכים ושירותים (הסעת סוור, הסעה מיוחדת והשכרת רכב) תשמ"ח-1985 (ניתן לעיין בפסק דין בבית המשפט לתביעות קטנות בירושלים ביום 22/01/08 על ידי השופטת אנה שניידר בחובתה החוקית של חברת השכרה לבטח בביטוח צד ג' את רכביה). לפיכך, מסתבר שבסתמא, יש ביטוח צד ג', והוא מופעל בעת תאונה.

1. האם יש פטור גם במצב בו הנזק נגרם ברשלנות?

עדיין יש מקום לדון לגבי הטענה שזק בידיים שנגרם בפשיעה איננו בכלל מכוסה על ידי הביטוח. המנחת יצחק (שם, סעיף ב) מעלה טענה זו: "שבודאי החברת בטחון לא היו משלמים אם היו יודעים שפשע". בנידון דידן התובע המציא לפנינו מסמך של חוות דעת של היועץ המשפטי לממשלה שהוגשה לבית המשפט העליון שבה הוא כותב כי כיסוי ביטוחי לא יישלל ממבוטח אלא בהתקיים שלשה תנאים:

- א. קיימת התניה מפורשת בפוליסה המחייבת את המבוטח לנקוט אמצעי זהירות למניעת הנזק.
- ב. המבוטח פעל ברשלנות רבתי (סעיף 48).
- ג. רשלנות המבוטח לוותה ביחס נפשי של פזיזות או אי אכפתיות.

לגבי סעיף ב' כותב שם היועץ המשפטי שקיים הבדל בין התרשלנות משמעותית להתרשלנות רבתי. לגבי סעיף ג' הוא כותב שאי אכפתיות כוונתה למי שהיה אדיש או מנוכר לסיכון. פזיז הוא מי שחוזר כאפשרות קרובה שהתנהגותו עלולה לגרום לתוצאה המזיקה. עמדתו של היועץ המשפטי הופצה למנהלי חברות הביטוח על ידי משרד האוצר - מר יואב בן אור - סגן בכיר לממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון. בכך עמדה זו הפכה לנוהל מחייב את חברות הביטוח המבטחות גם במקרה של רשלנות מצד המבוטח. העולה מכל הנ"ל הוא שרק נזקים שייגרמו בזדון, לא יכוסו, ובנידון דידן הנתבעת לא הוכיחה בפנינו, וספק אם יכולה להוכיח, שהתובע נהג בתאונה זו על פי המקרים החריגים בהם לא קיים כיסוי ביטוחי. לסיכום נאמר, שמהחובה עולה שהרכב היה מבוטח, וזהו גם מנהג המדינה, וכן המנהג הוא שחברת הביטוח מכסה נזק גם כאשר הנהג האשם נהג ברשלנות.

ז. הוצאות משפט

בדרך כלל על פי ההלכה לא מחייבים הוצאות משפט כפי שנפסק בשולחן ערוך (ח"מ יד, ה):
המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו, אע"פ שהזקיקו לדון בעיר אחרת.
להוציא מקרים בהם הצורך בהתדיינות בבית הדין על כל ההוצאות הכרוכות בכך נבע מכוונת זדון וערמה ולא בתום לב, וכך נפסק שם:
אם היה מסרב לבא לב"ד, והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לדין חייב לפרוע לו כל הוצאותיו.
הצדדים חתמו על שטר בוררות המאפשר לבית הדין לחייב הוצאות משפט, אבל לא נראה שבמקרה זה מדובר על זדון לב או ערמה מצדה של הנתבעת שלא נענתה לפניותיו של התובע לסייע לו.

ח. מסקנות

1. שוכר חייב כשומר שכר, בוודאי שחייב כמזיק על נזק שעשה בידיים.
2. שוכר יכול לסכם עם המשכיר על פטור מחיובי שמירה ואף על פטור מחיובי נזיקין.
3. בימינו, כאשר חברת הביטוח משלמת לניזק הוא איננו יכול לתבוע את המזיק.
4. בחוזה סוכם שיש ביטוח לרכב, ואחריות התובע היא לנזקים שלא יכוסו על ידי הביטוח בלבד.
5. מנהג המדינה הוא שלרכב שכור יש ביטוח צד ג', ועל כך סמך התובע כששכר את הרכב. במקרה כזה השוכר פטור מתשלום אותו נוהג הביטוח לכסות, אף אם אין ביטוח לרכב.
6. מנהג המדינה הוא שביטוח משלם גם כאשר הנוהג ברכב נהג ברשלנות.
7. כיון שהצדדים לא נהגו בערמה אין לחייבם בהוצאות משפט.

החלטה

אנו מקבלים את התביעה של התובע, וקובעים שיש להתייחס למצב כאילו התובע היה מבוטח על ידי הנתבעת או על ידי מי מטעמה. לאור זאת:

1. על הנתבעת חלה החובה לפצות את צד ג' בכל הנזקים שנגרמו לו.
2. אנו פוטרים את התובע מלשלם על הנזק שנגרם לרכב המושכר.
3. באם לא תקיים הנתבעת את חובתה בסעיף 1 ולתובע יגרמו הוצאות בגין תביעה מצד ג', על הנתבעת יוטל לפצותו בצורה מלאה.

במקרה זה, הנתבע יציג נזקים אלו בפני בית הדין, ובית הדין יקצוב את הסכום לתשלום. בסמכות בית הדין במקרה זה יהיה לחייב את הנתבעת גם בנזקים עקיפים שיגרמו לתובע. 4. אנו פוטרים את הנתבעת מהוצאות המשפט, אגרה, הוצאות נסיעה.

על זאת באנו על החתום

הרב ניסים טולדנו
דיין

הרב בניהו ברונר
אב"ד

הרב אליהו מרציאנו
דיין